

Demens

Håkon Holvik Torgunrud

Overlege

Alderspsykiatrisk enhet

Sørlandet sykehus HF, Arendal

Normal aldring

- Stor variasjon ved normal aldring
 - Hukommelse kan svekkes noe
 - Tempo reduseres ofte - tenker, beveger seg og snakker saktere
 - Ulike sykdommer og medisiner kan prege hverdagen.
 - Syn og hørsel kan svekkes
 - Evnen til å fungere og klare seg opprettholdes om en ikke er syk

Kognisjon

- Kognisjon: samlebetegnelse for intellektuelle funksjoner som
 - Hukommelse
 - Konsentrasjonsevne/oppmerksomhet
 - Evne til å orientere seg i tid og rom
 - Evnen til å tenke og forstå
- Språkfunksjon
- Evnene til å planlegge og gjennomføre handlinger

Mild kognitiv svikt

- Personen opplever svikt i hukommelse og pårørende bekrefter det.
- Svikt i kognitiv funksjon kan bekreftes ved testing
- Funksjonen i dagliglivet er normal
- Tilfredsstillende ikke diagnosekriterier for demens

Av dem som har Mild kognitiv svikt utvikler halvparten demens senere

Hva er demens

- Demens er et syndrom og ikke en spesiell sykdom
- Demens kan forårsakes av ulike sykdommer i hjernen
- De fleste som får sykdommen er eldre, men av og til kan yngre mennesker rammes.
- Sykdommen utvikler seg gradvis og kan ikke kureres

En glemsom lærer

Pensjonert lærer, 65 år, god ektemann og tre voksne barn

Glemmer avtaler, leter etter ting han ikke finner, glemmer ord.

Gjør av og til litt merkelige ting. Er blitt litt mistenksom og er noen ganger sint.

Kona er lei seg og urolig

Hva er demens

- Demens fører til kognitiv svikt:
 - Først og fremst svekket hukommelse, særlig for det som nylig har hendt
 - Svekket evne til å lære nye ting
 - Svekket orienteringsevne både for tid og sted
 - Svekket oppmerksomhet/konsentrasjonsevne

Hva er demens

- Demens fører til:
 - Svekket evne til å tenke fornuftig og forstå
 - Vansker med å utføre ting en tidligere mestret
 - Når demens rammer yngre personer er ofte symptomene mer alvorlige

Hva er demens

- Psykiske endringer og endret personlighet er vanlig
 - Depresjon og angst
 - Vrangforestillinger og hallusinasjoner (se eller høre noe som ikke er virkelig)
 - Uro og aggresjon
 - Apati

Demens og psykiske symptomer

Sykepleieren med de merkelig opplevelsene

67 år gammel tidligere sykepleier

Mener at naboen spionerer og
"overvåker" henne på
soverommet.

Hører merkelig lyder og har flere
ganger sett en fremmed mann
gå gjennom kjøkkenet...

Hva er demens

- Demens svekker evnen til å klare seg i dagliglivet.
- Tilstanden må ha vedvart i minst 6 måneder

Kriterier for demensdiagnose

- Svekket hukommelse, især for nyere data. Også svikt i andre kognitive funksjoner (f.eks. orienteringsevne, planlegging, tenkning, dømmekraft eller andre)
- Personen har klar bevissthet og ikke delirium (=forvirringstilstand)
- Evnen til å klare seg i dagliglivet er redusert
- Personen har svikt i følelsesmessig kontroll, motivasjon eller sosial adferd
- Symptomene har var i 6 måneder eller mer.

Demens

Vanlig å dele inn demens i tre grader

Mild grad av demens

Kan bo alene med påminnelser

Moderat grad av demens

Trenger hjelp for å kunne bo hjemme

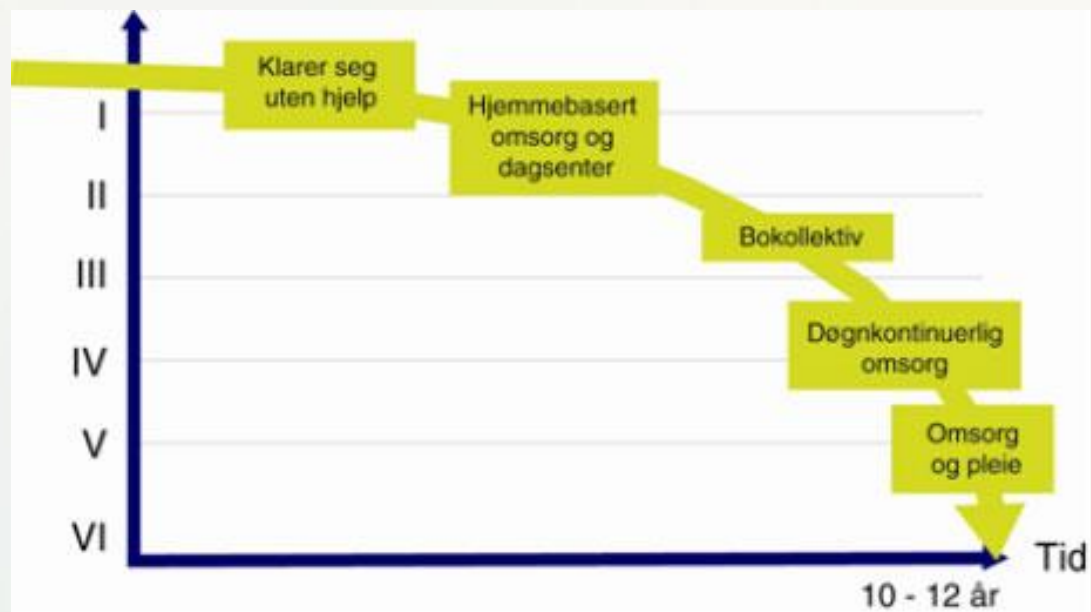
Alvorlig grad av demens

Trenger døgkontinuerlig hjelp

Demens

- Forløpet ved demens varierer mye
- Livshistorie og mestring tidligere kan påvirke forløpet
- Store forskjeller i støtte fra familie og venner
- Noen har «innsikt» – andre ikke

Berger skala

Hvor mange har demens i Norge

- 80.000 mennesker har demens i Norge i dag
- Halvparten av de som har demens bor hjemme. De andre bor i sykehjem.
- I sykehjem har 4 av 5 demens.
- Av de som mottar hjemmesykepleie har 2 av 5 demens.

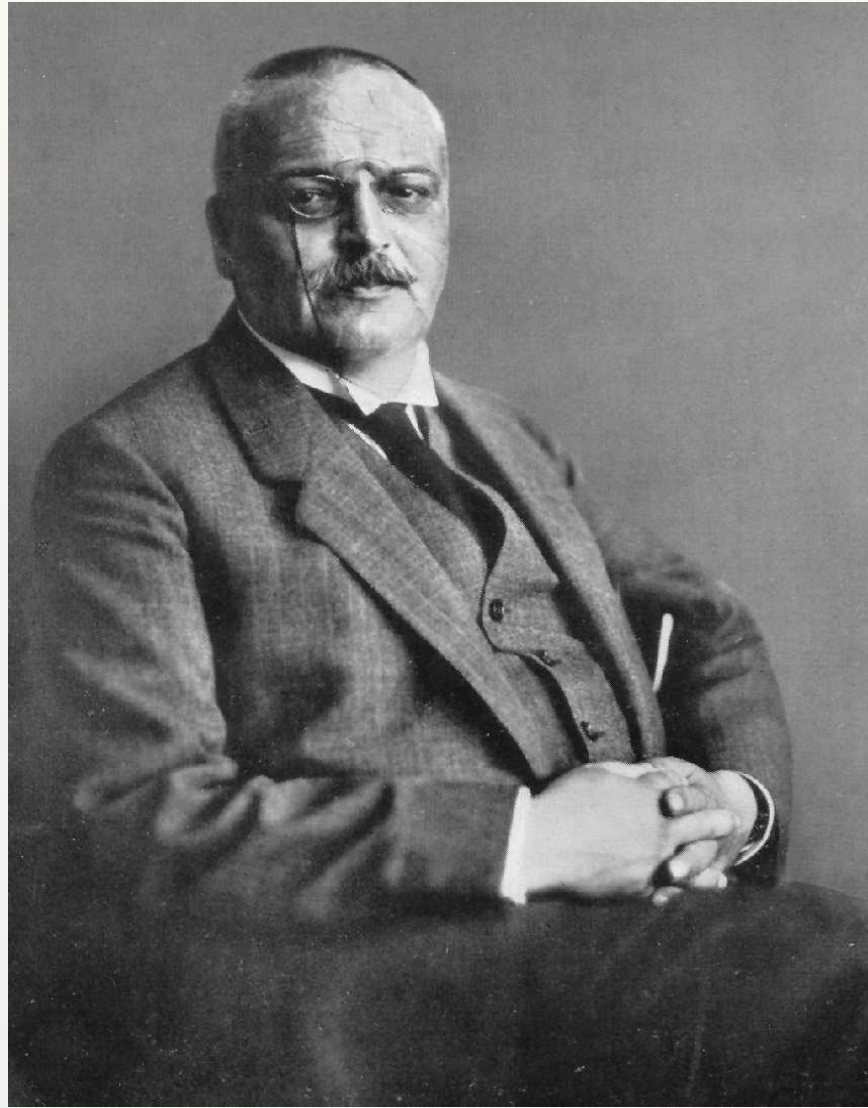
Hvor mange har demens i Norge

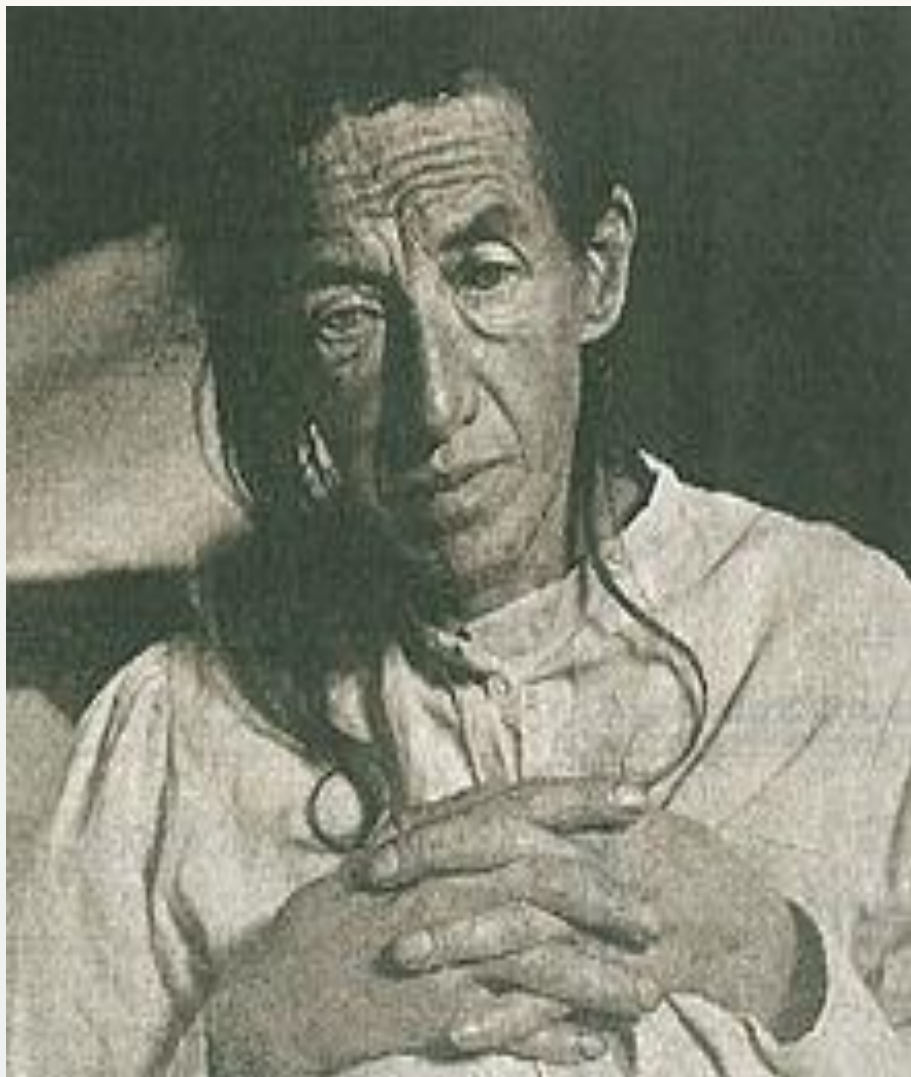
- Økende alder gir økende forekomst av demens
 - 65-70 år: 1 % har demens (1 av 100)
 - 80-84 år: 15 % har demens (3 av 20)
 - 90 +: 35 % har demens,
 - dvs. at 2 av 3 av de aller eldste ikke har demens

Hvilke sykdommer kan forårsake demens

- Alzheimers sykdom er den vanligste (60-70 %).
- Vaskulær demens er demens pga hjerneslag, mange ”drypp” eller dårlig blodsirkulasjon i hjernen (15-20 %).
- Lewy legeme demens (10-15%)
- Frontotemporallapps demens (5-10%)
- Andre sykdommer kan også føre til demens

Alzheimers sykdom

Alzheimers sykdom

- Den mest vanlige formen for demens.
 - De fleste som får sykdommen er eldre.
 - Økende alder er viktigste risikofaktor for å få sykdommen.
 - Noen får sykdommen tidlig - Alzheimers sykdom med tidlig debut (før 65 år)
 - De som får sykdommen tidlig har ofte mer alvorlige symptomer.
 - Når sykdommen rammer tidlig er belastningen for familien ofte stor.

Alzheimers sykdom

- Typiske symptomer er:
 - Nedsatt hukommelse, spes for nyere hendelser
 - Nedsatt orienteringsevne (tid og sted)

 - Gradvis økende språkproblemer (finne ord og forstå begreper)
 - Gradvis økende problemer med dagliglivets aktiviteter (problemer med å kle seg, stelle seg, lage mat eller spise, bruke tekniske innretninger etc.)

 - Psykiske symptomer (depresjon, angst og underlige forestillinger)
 - Endring av personlighet (sinne og mistenksomhet)

 - Sårbarhet for forvirring (ved akutt sykdom, nye medisiner, stress)

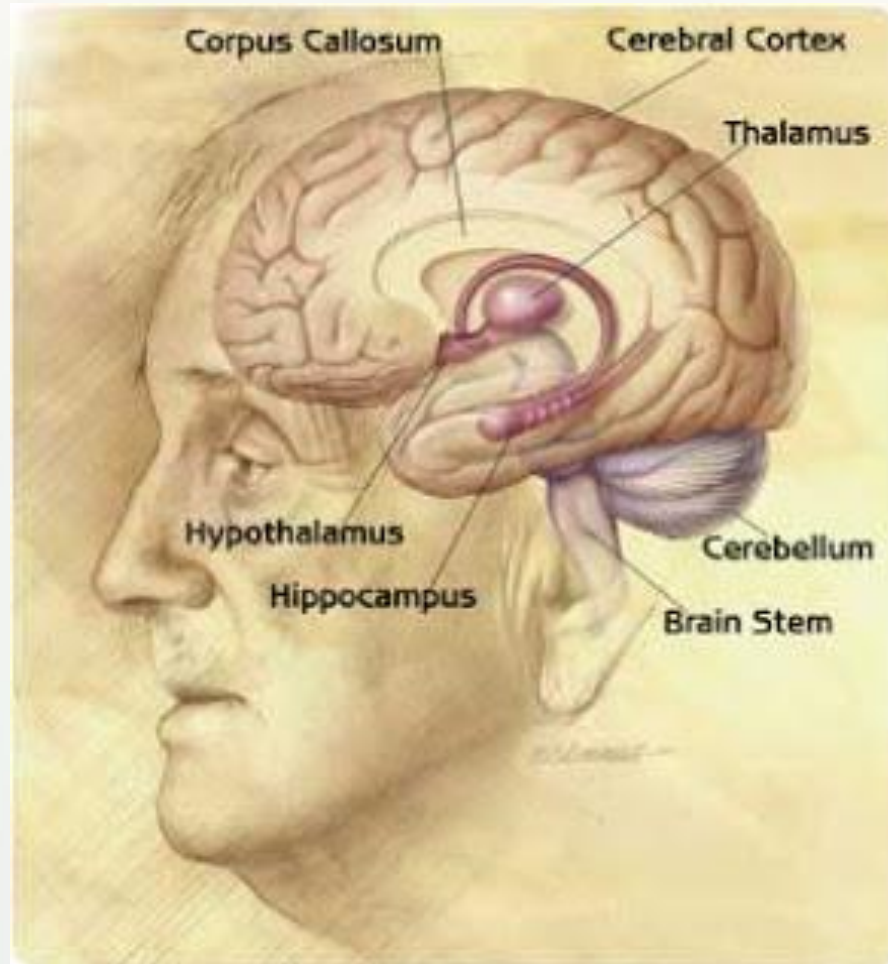
Alzheimer – risikofaktorer

- Vi kjenner ikke til en enkelt, spesifikk årsak til AD
- Sikre faktorer som øker risiko
 - Arv (mutasjoner og kromosomfeil) < 1% av alle med AD
 - APOE e4 (Apolipoprotein) regulerer omsetning av fettstoffer i kroppen
 - **Aldring** (gradvis økende risiko med alder, ca 35 % av 90-åringer)
 - Downs syndrom

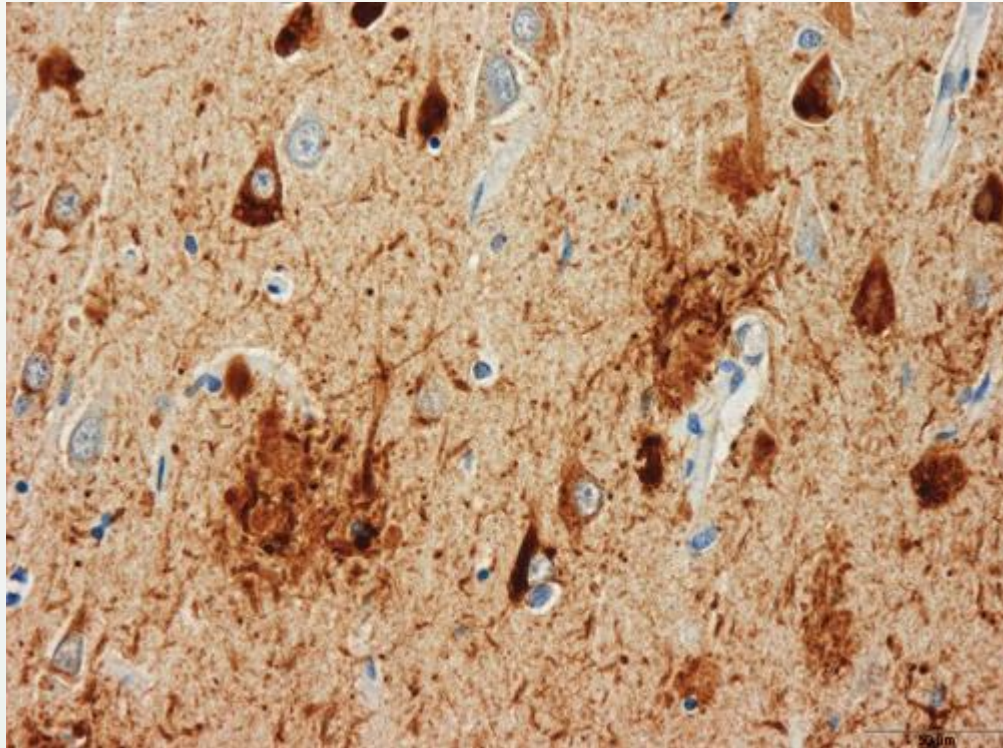
Alzheimer – risikofaktorer

- Mulige faktorer som har betydning
 - Høyt blodtrykk
 - Høyt kolesterol
 - Diabetes
 - Hodeskader
 - Inaktivitet
 - Utdanning
- D.v.s. mange av de samme riskofaktorer som for hjertesykdom

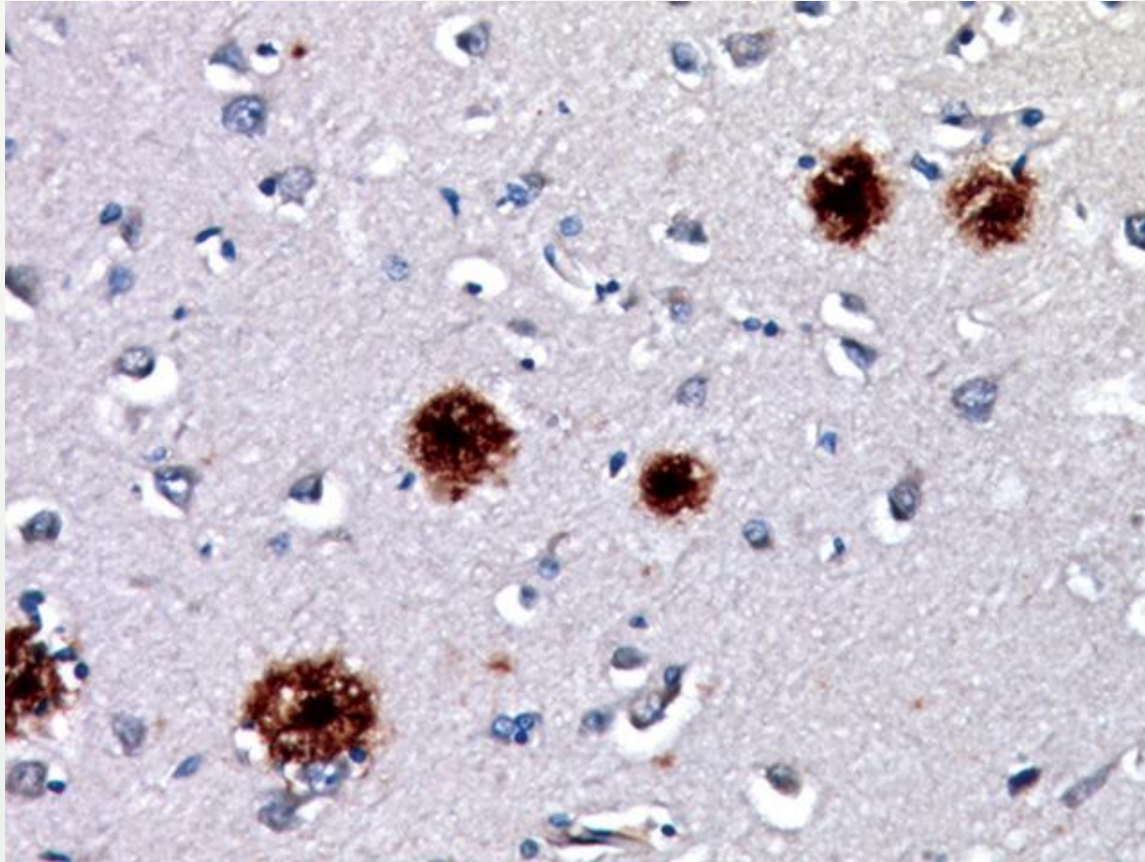
Hva skjer i hjernen ved demens

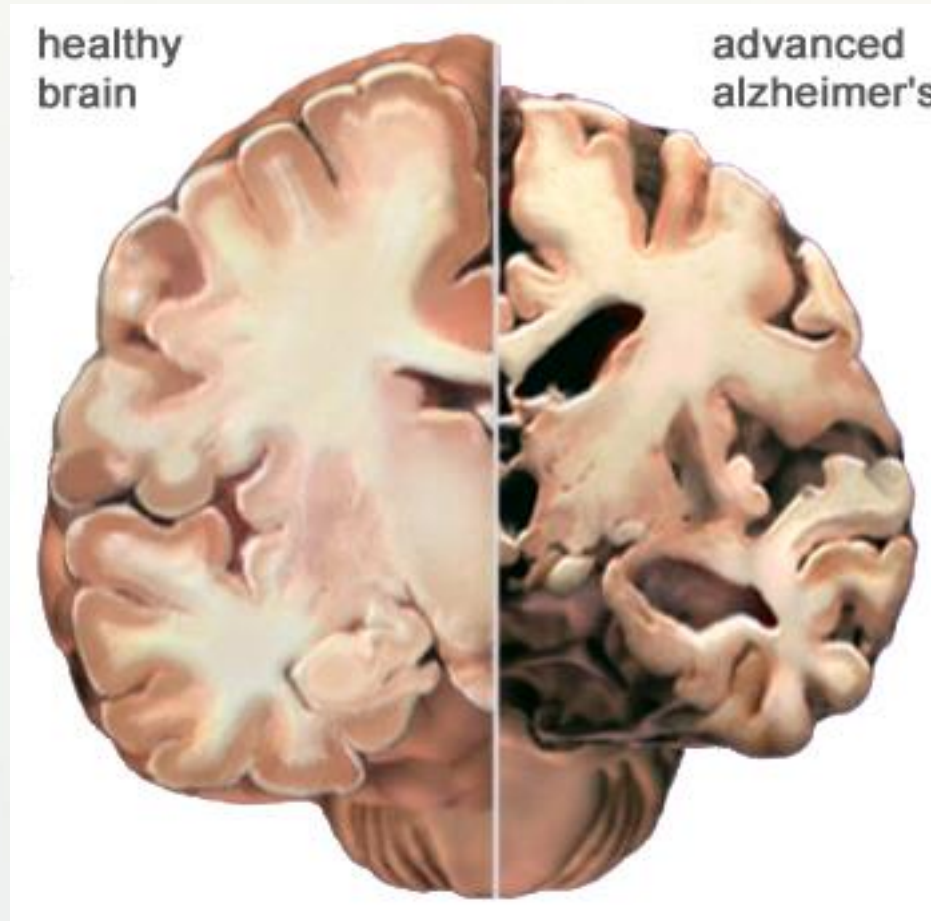
Nervecellene ødelegges

Avleiring i hjernen - betaamyloid

Hva skjer i hjernen ved demens

Vaskulær demens

Vaskulær demens

Vaskulær demens er fellesbetegnelse for demens
der årsaken er

ett eller oftest flere hjerneinfarkt,
skade eller sykdom i hjernens blodkar,
eller manglende blodtilførsel og
surstoffmangel til hjernen

Vaskulær demens

Symptomene varierer ut fra hvor i hjernen skaden sitter

Noen har symptomer som likner Alzheimers demens (AD)

Blandingsformer med AD er ikke uvanlig

Noen har brå start av symptomer (f.eks ved slag)

Andre kan ha snikende symptomer og det tar lang tid før en mistenker demens (f.eks psykiske symptomer, endret personlighet)

Vaskulær demens

Risikofaktorer er de samme som for Alzheimers demens
d.v.s. inaktivitet, overvekt, røyking og diabetes

Bilder av hjernen kan være til hjelp når en stiller diagnose
CT, MR og SPECT

Hjerneinfarkt

Lewy Legeme demens

og

Demens ved Parkinson's sykdom

Demens med Lewy-legemer (DLL)
og
Parkinson's sykdom med demens (PD)

Tilstandene kan arte seg ganske likt

Hovedforskjellen er at ved Parkinson's sykdom med demens (PD) kommer parkinsonisme før demensutviklingen. Ved DLL er det motsatt.

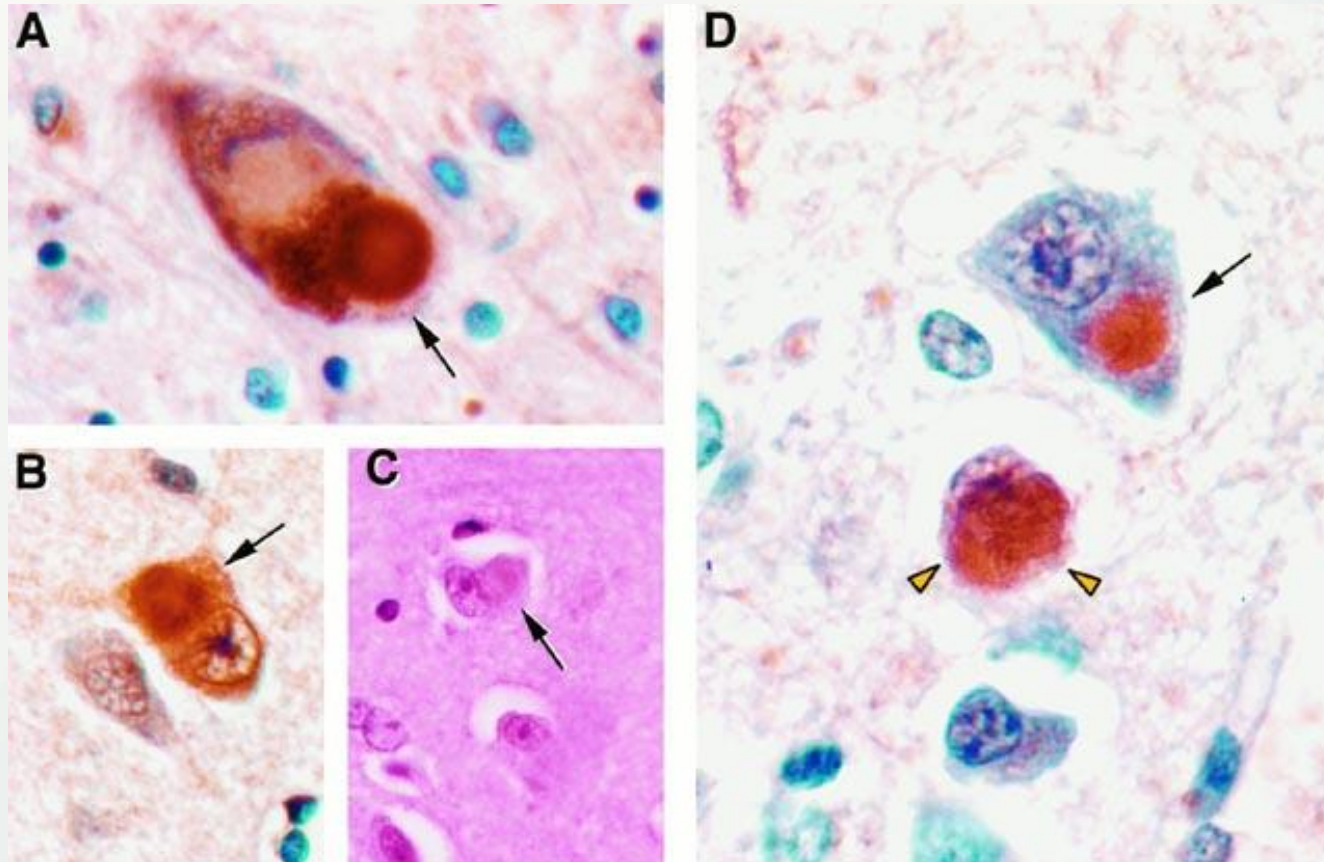
Demens med Lewy legemer (DLL)

- Ca 10-15 % av personer med demens har DLL
- Symptomene er ofte varierte
- Det kan være:
 - kroppslige symptomer (parkinsonisme)
 - symptomer som gjelder hukommelse, desorientering og oppmerksomhet
 - vansker med å klare praktiske ting
 - psykiske symptomer

Demens med Lewy legemer (DLL)

- DLL begynner ofte annerledes enn Alzheimers demens.
 - Hukommelsessvikten er ikke alltid tilstede tidlig
 - Evne til å være orientert for tid (og sted) kan være god i starten
 - Det er ofte tidlig svikt når det gjelder å mestre praktiske oppgaver
 - Evne til å konsentrere seg og være oppmerksom kan svikte tidlig
 - Siden hukommelsen kan være god i starten, kan det ta tid før en mistenker demens

Lewy-legemer

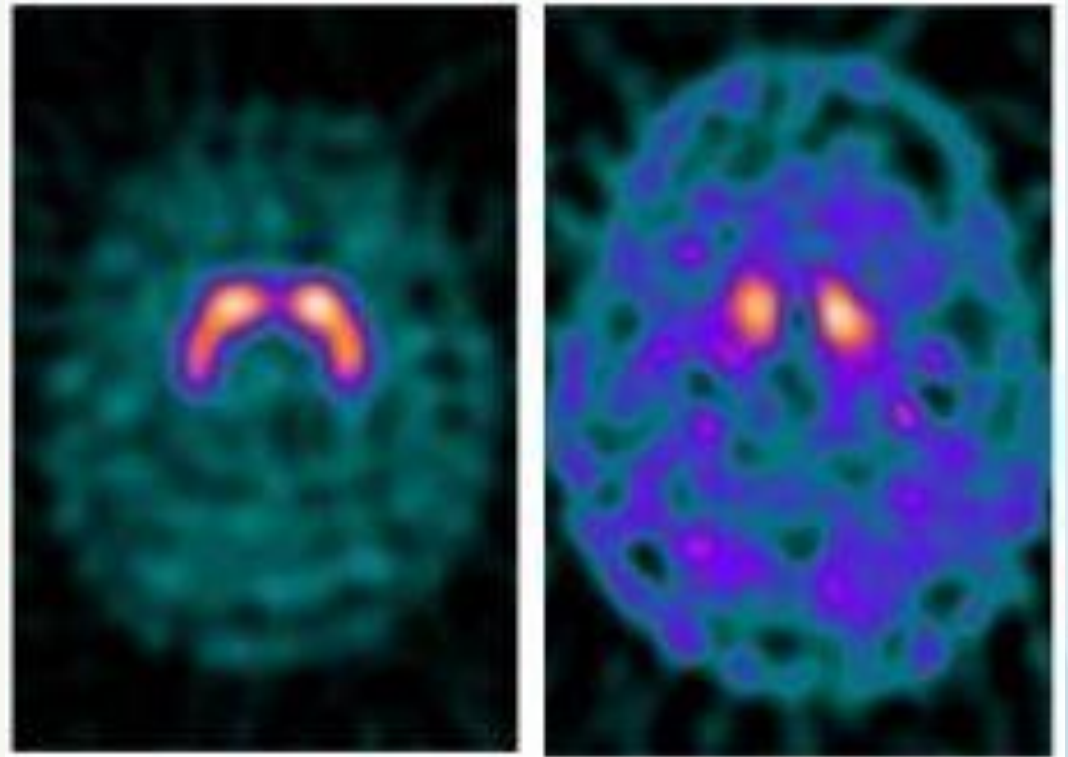
DAT-SCAN

DAT scan påviser tap av funksjon i en spesiell type nerveceller sentralt i hjernen

Kan skille mellom Demens med Lewy legemer og Parkinsons demens på den ene siden

og

Alzheimer's demens.

Frontotemporalapps demens

Frontotemporallapps demens

Demens som arter seg helt annerledes enn Alzheimers demens

Hukommelsen er ofte god i starten

Orienteringsevnen er god i starten

Det mest sentrale er endring av personlighet og væremåte

Frontotemporal demens

Endring av personlighet er det mest sentrale

Ukritisk språkbruk

Ukritisk påkledning og oppførsel

Likegyldighet og mangel på interesse

Mangel på omtanke og interesse for de nærmeste

Ingen innsikt eller forståelse av egen sykdom

Frontotemporal demens

Endring av personlighet er det mest sentrale

Den første tiden er hukommelsen og evnen til å orientere seg ganske god

De som rammes er ofte unge

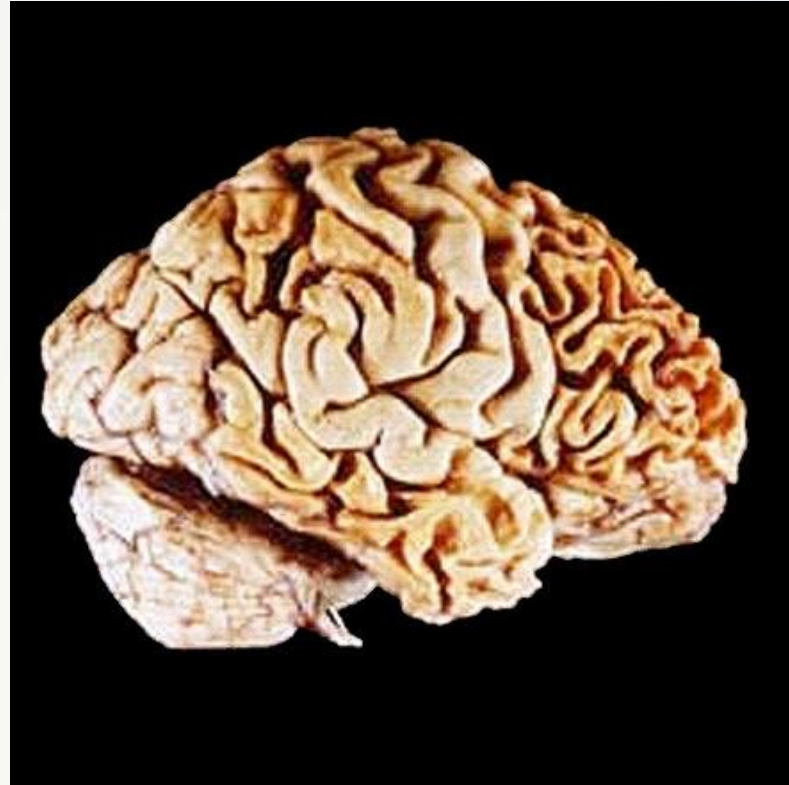
Det tar ofte lang tid (4-5 år) før diagnosen stilles

Frontotemporal demens

Skadene i hjernen ved denne demenssykdommen er helt annerledes enn ved annen demens

Det er spesielt de fremre delene av hjernen som rammes (panelappen)

Områdene som har med hukommelse å gjøre rammes senere

Utredning av demens

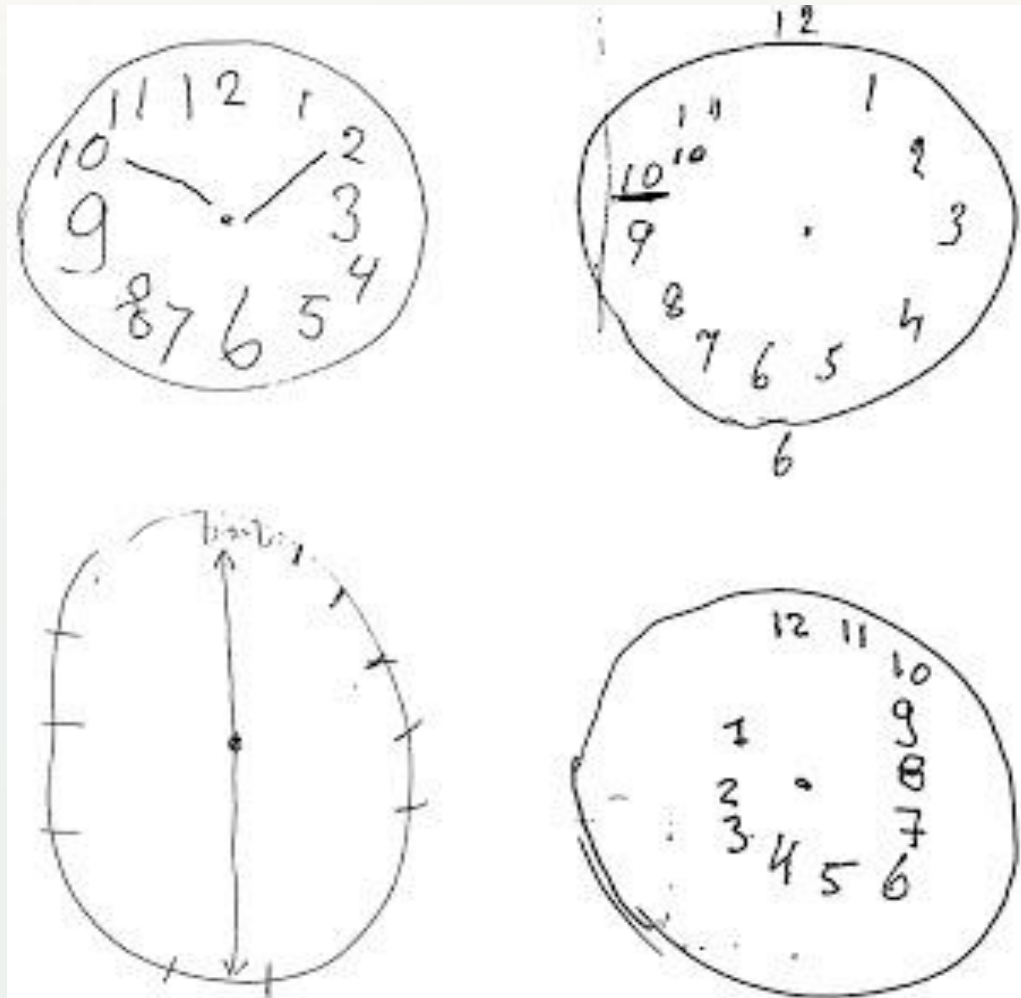
Hvordan stille diagnose

- Hos legen
 - Sykehistorie (hvordan har sykdommen utviklet seg)
 - Alminnelig legeundersøkelse
 - Blodprøver

Hvordan stille diagnose

- ”Tester” på hjernefunksjon
 - Klokketest
 - Mini Mental Status (MMS)
 - 30 små oppgaver på evne til å
 - huske, orientere seg, regne, lese, skrive og tegne en figur
 - En rekke andre tester som kan brukes ved behov

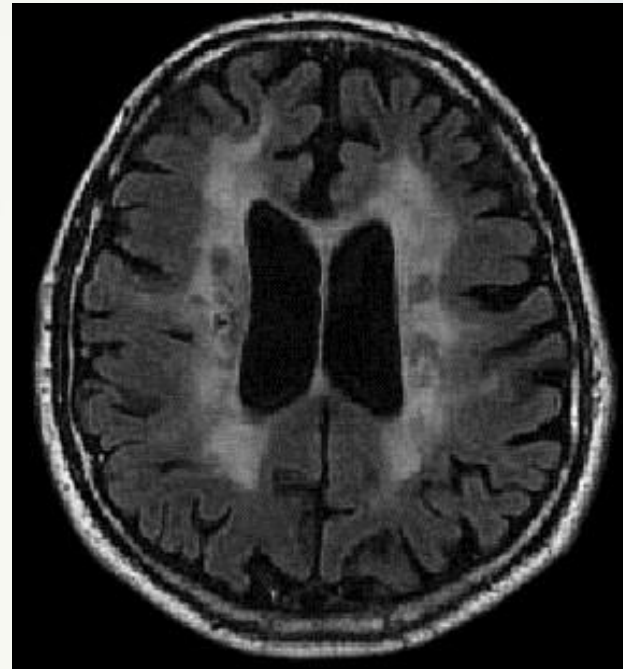
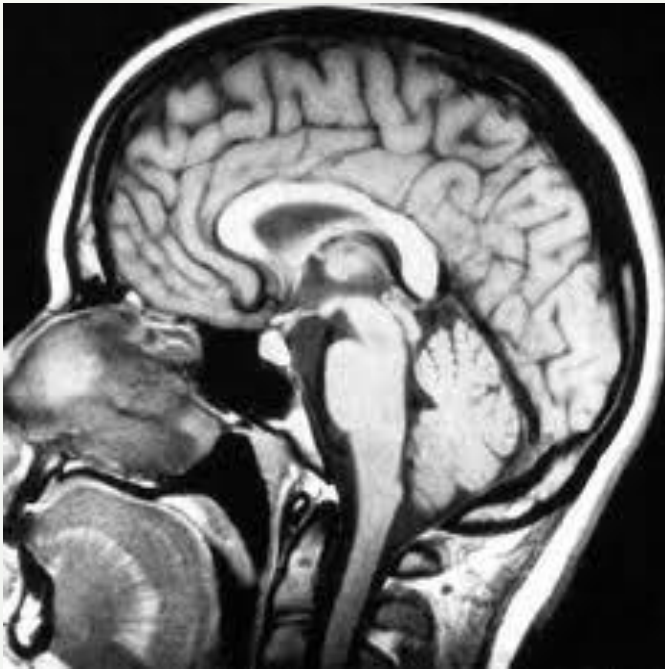
Klokketest

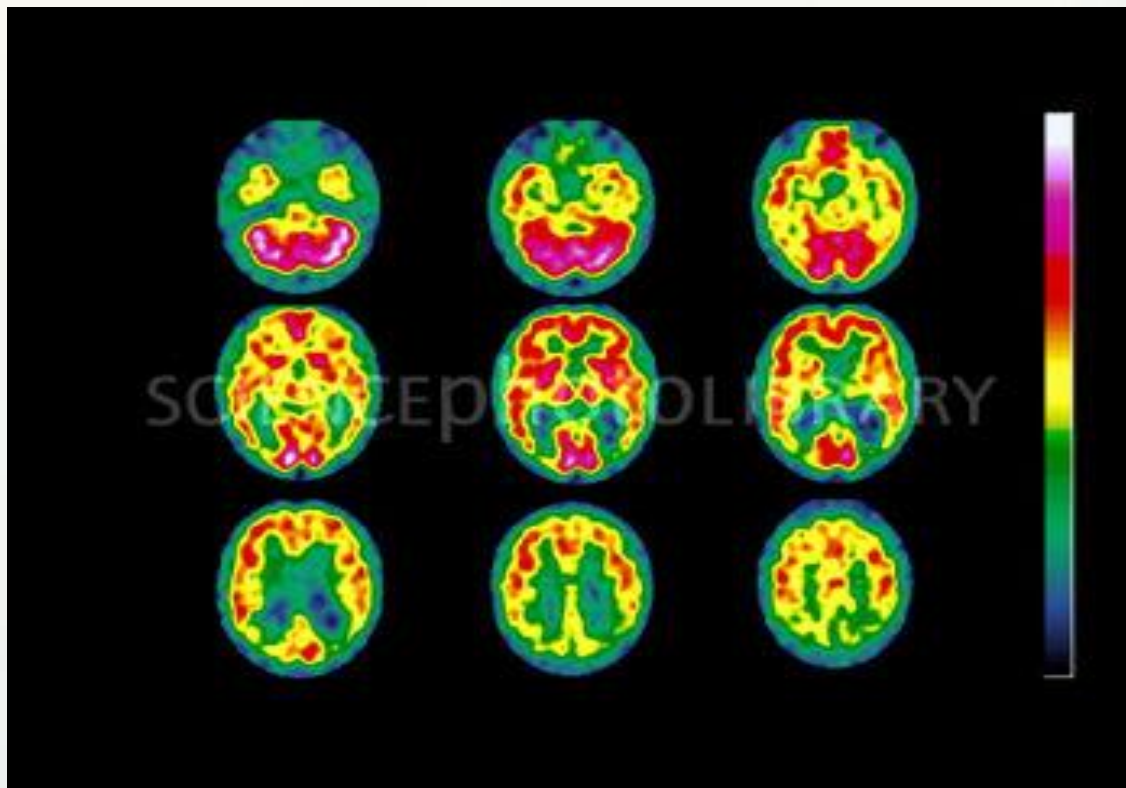
Hvordan stille diagnose

- Samtale med pårørende
 - Hvordan har evnen til å huske og lære nye ting endret seg
 - Hvordan klarer personen dagliglivet

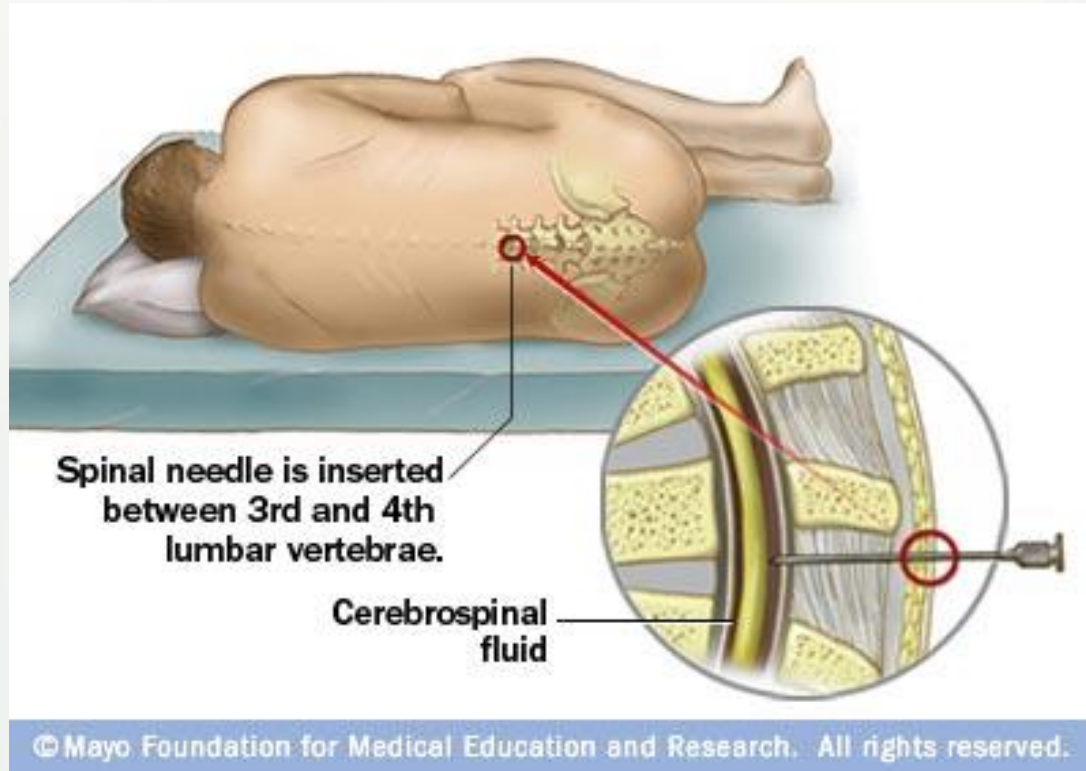
Bilde av hjernen

PET

Spinalpunksjon

Tilstander som kan minne om demens

- Depresjon
- Akutte forvirringstilstander
- Stoffskiftesykdom
- Alkohol og legemidler

Viktige tiltak ved demens

- Stille diagnose
- Hjelp og støtte i det daglige
- Støtte til pårørende
- Hjemmesykepleie, dagsenter eller tilrettelagt aktivitet
- Tilrettelagt sykehjemsplass når sykdommen forverres

Medisiner mot demens

- Det finnes ingen ”kur”
- Viktig å ta bort medisiner som ikke er nødvendige
- Noen medisiner (Aricept, Donepezil, Exelon) kan dempe symptomer og forsinke forløpet.
- Alvorlig depresjon må behandles

Takk for oppmerksomheten

